

Dariusz Celiński

Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza

Odpowiedzialność dyscyplinarna notariusza – uregulowana w rozdziale 6 ustawy – Prawo o notariacie¹ (dalej w skrócie pr. o not.) – stanowi jeden z rodzajów (obok odpowiedzialności cywilnej, karnej i skarbowej) odpowiedzialności notariusza. Jako odpowiedzialność wewnątrz korporacji zawodowej opiera się na deontologii notarialnej i jako taka pozostaje, niestety, nieco na uboczu zainteresowania doktryny i judykatury. Dość ogólna regulacja ustawowa w tym zakresie pozostawia wiele wątpliwości i trudności interpretacyjnych zarówno co do możliwości teoretycznego ujęcia podstaw poszczególnych instytucji, jak i stosowania tych przepisów w praktyce. Poniższe opracowanie stanowi próbę zasygnalizowania niektórych problemów pojawiających się w praktyce, które uzasadniają konieczność wprowadzenia w tym zakresie pewnych zmian w prawie o notariacie².

Odpowiedzialności dyscyplinarnej podlegają notariusze oraz, stosownie do art. 78 pr. o not., asesorzy notarialni. Nie podlegają jej natomiast aplikanci notarialni, co uznawane jest za mankament ustawy³ i z pewnością uzasadniona jest propozycja zmiany w tym zakresie⁴. Dyskusyj-

¹ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 roku – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm.).

² Szerzej na temat proponowanych zmian w ustawie por. A. R e d e l b a c h, *Konieczność i kierunki zmian ustawy – Prawo o notariacie*, Rejent 2003, nr 3, s. 30-31.

³ A. R e d e l b a c h, *Prawo o notariacie. Komentarz*, Toruń-Poznań 2002, wyd. 2, s. 158.

⁴ A. R e d e l b a c h, *Konieczność i kierunki zmian ustawy...*, s. 30.

nym jest natomiast, czy odpowiedzialności dyscyplinarnej podlegają emerytowani notariusze, zwłaszcza w sytuacji, gdy na podstawie art. 22 § 4 pr. o not. zastępują notariusza. Przepisy nie regulują tej kwestii, a analogia do notariuszy lub asesorów jako zastępców notariuszy oraz wykładnia celowościowa zdają się prowadzić do przeciwnych wniosków. Tym niemniej należy jednak uznać, że czyn emerytowanego notariusza dokonującego czynności notarialnych, wyczerpujący znamiona przewinienia zawodowego, może rodzić jego odpowiedzialność dyscyplinarną.

Odpowiedzialność dyscyplinarna jest zawsze odpowiedzialnością osobistą, tzn. notariusz nie odpowiada dyscyplinarnie za swego zastępcę. Jeżeli czyn zastępcy notariusza będzie równocześnie stanowił podstawę odpowiedzialności cywilnej, to notariusz taką odpowiedzialność będzie ponosił na ogólnych zasadach kodeksu cywilnego⁵, natomiast odpowiedzialności dyscyplinarnej podlegał będzie już tylko sam zastępca notariusza. Należy podkreślić, że odpowiedzialność dyscyplinarna nie wyłącza żadnego z pozostałych rodzajów odpowiedzialności (tj. cywilnej, karnej, skarbowej).

Podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej

Artykuł 50 pr. o not. (zmieniony przez art. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 maja 2000 r. zmieniającej prawo o notariacie z dniem 29 czerwca 2000 r.)⁶) stanowi, że notariusz odpowiada dyscyplinarnie za przewinienia zawodowe, w tym za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawnych albo uchybienia powadze lub godności zawodu. Przed nowelizacją przepis ten stanowił, że notariusz odpowiada dyscyplinarnie za przewinienia zawodowe albo uchybienia powadze lub godności zawodu. Nowelizacja nie poszerzyła zatem podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza,

⁵ W literaturze istniała rozbieżność poglądów co do kwestii, czy podstawę odpowiedzialności stanowi reżim odpowiedzialności deliktowej, czyli art. 415 w zw. z 429 k.c., czy też reżim odpowiedzialności kontraktowej czyli art. 471 w zw. z 474 k.c. – por. A. Oleszko, *Ustrój polskiego notariatu*, Kraków 1999, s. 217 i nast. i literatura tam wskazana, natomiast Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 czerwca 2002 r. III CKN 694/00 (OSNC 2003, nr 9, poz. 124) rozstrzygnął tę kwestię jednoznacznie, wskazując na reżim odpowiedzialności deliktowej.

⁶ Ustawa z dnia 12 maja 2000 roku o zmianie ustawy – Prawo o notariacie i ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 551).

a jedynie egzemplifikowała przewinienie zawodowe, jakim jest oczywista i rażąca obraza przepisów prawnych.

Brak jest ustawowej definicji pojęcia „przewinienie zawodowe”. Ustawodawca wskazał jedynie przykładowo na oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawnych, przy czym obrazę przepisów prawnych należy tu rozumieć jako naruszenie przepisów prawnych związanych z wykonywanym zawodem. Naruszenie przepisów niezwiązanych z wykonywaniem zawodu notariusza zrodzi odpowiedzialność na zasadach ogólnych, dotyczących wszystkich obywateli (np. odpowiedzialność karną) i nie może być potraktowane jako przewinienie zawodowe, natomiast może być podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej, jeżeli to naruszenie ocenione zostanie jako uchybienie powadze i godności zawodu.

Przewinienia zawodowe stanowią czyny związane z merytoryczną stroną wykonywania zawodu notariusza i powinny być rozumiane jako naruszenie obowiązków, jakie na notariusza nakładają przepisy prawa, a zwłaszcza prawo o notariacie (w szczególności obowiązków określonych w rozdziale 3 działu I ustawy oraz obowiązków związanych z dokonywanymi czynnościami notarialnym wynikającymi z działu II ustawy)⁷.

Szczególłą formą przewinienia zawodowego jest nadużycie zawodu. A. Oleszko ujmuje je jako działanie notariusza przy sporządzaniu określonej czynności notarialnej, gdy notariusz formalnie działa w ramach uprawnień zawodowych przewidzianych w prawie o notariacie, ale umyślnie bądź przez niedbalstwo czyni z nich niewłaściwy użytek, sprzeczny z zasadami wykonywania zawodu i niezgodny z obowiązującym prawem⁸. Uchwycenie takiego działania może w praktyce okazać się bardzo trudne, tym niemniej nadużycie zawodu stanowi poważne przewinienie zawodowe i rolą sądu dyscyplinarnego będzie właściwe zakwalifikowanie zachowania notariusza.

Wskazanie w art. 50 pr. o not. jako przykładu przewinienia zawodowego oczywistej i rażącej obrazę przepisów prawnych nie daje podstawy do stwierdzenia, że naruszenie przepisów prawnych, nie stanowiące ich oczywistej i rażącej obrazę, zupełnie uwalnia od odpowiedzialności dys-

⁷ Podobnie B. Tymeccki, [w:] J. Florkowski, B. Tymeccki, *Prawo o notariacie z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 53.

⁸ A. Oleszko, *Staryność zawodowa notariusza w świetle art. 80 prawa o notariacie*, Rejent 1997, nr 9, s. 15.

cyplinarnej. Stosownie do art. 49 pr. o not., przy wykonywaniu czynności notarialnych notariusz obowiązany jest do szczególnej staranności, a ponadto, zgodnie z art. 17 pr. o not., obowiązany jest stale podnosić kwalifikacje zawodowe, dlatego też naruszenie przepisów prawa będące wynikiem niedołożenia szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany, stanowić może podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej⁹. Podkreślenia wymaga fakt, że chodzi tu o naruszenie przepisów, nie zaś o ewentualną błędną wykładnię prawa dokonywaną przez notariusza w konkretnej sprawie, w sytuacji gdy w nauce i orzecznictwie istnieją różnice w wykładni¹⁰.

Drugą kategorią podstaw odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza są uchybienia powadze lub godności zawodu. Podobnie jak przy przewinieniach zawodowych, ustawodawca nie zawarł w ustawie definicji, ani nawet nie wskazał przykładowych uchybień. Pojęcie to jest nieostre i czyn należy zawsze oceniać, mając na uwadze, że notariusz działa jako osoba zaufania publicznego (art. 2 § 1 pr. o not.) i jest obowiązany postępować zgodnie ze złożonym ślubowaniem, czyli kierować się zasadami godności, honoru i uczciwości (art. 15 § 1 oraz art. 17 pr. o not.), a nadto ustawodawca wymaga, by notariusz był nieskazitelnego charakteru (art. 11 pkt 2 pr. o not.)¹¹. Cytowane przepisy wskazują na szczególnie ostre kryteria, które zastosowano przy ocenie postawy notariusza i wysokie wymagania, jakie na niego nałożono. Również przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych¹² i ustawy o prokuraturze¹³ nakładają podobne wymagania na sędziów i prokuratorów.

Omawiane pojęcie obejmuje postawy oraz zachowania, które podważyłyby pozytywną ocenę notariusza jako osoby zaufania publicznego,

⁹ Szerzej na temat zakresu staranności zawodowej por. A. Oleszko, *op. cit.*

¹⁰ Por. A. Oleszko, *Odpowiedzialność notariusza za szkodę powstałą w związku z błędną wykładnią prawa (uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1997 r. II CKN 420/97)*, Rejent 1998, nr 7-8.

¹¹ Odnośnie do pojęcia nieskazitelnego charakteru por. wyrok NSA z 18.11.1999 r. II SA 1131/99, LEX nr 46696.

¹² Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.).

¹³ Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 roku o prokuraturze (Dz.U. z 2002 r. Nr 21, poz. 206 ze zm.).

a więc takie zachowania, które w ocenie opinii publicznej można uznać za naganne względnie niewłaściwe dla osoby wykonującej ten zawód, a przy tym nie zawsze sprzeczne z prawem, zgodnie z rzymską paremią *non omne quod licet honestum est*, nie wszystko co prawem dozwolone jest uczciwe i etyczne.

Stosownie do art. 19 § 2 pr. o not., notariuszowi nie wolno podejmować zajęcia, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powadze wykonywanego zawodu. Nie wolno mu w szczególności zajmować się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach. Zdanie drugie powołanego przepisu stanowi w istocie powtórzenie normy zawartej w art. 16 zd. 2 prawa o notariacie z 1933 r.¹⁴ i choć samo sformułowanie brzmi dziś nieco anachronicznie to *ratio legis* przepisu pozostaje jak najbardziej aktualne. Podjęcie określonych w tym przepisie zajęć musi rzutować negatywnie na ocenę notariusza jako osoby zaufania publicznego. Każdy przypadek określonego zachowania notariusza podlega indywidualnej ocenie, przy czym trzeba go również odnieść do oceny opinii publicznej w miejscu zamieszkania notariusza czy siedzibie jego kancelarii.

Rozstrzygnięcie, jakie zajęcie uchybia powadze zawodu, ustawodawca przekazał do kompetencji rady właściwej izby notarialnej, albowiem zgodnie z art. 19 § 3 pr. o not., notariusz obowiązany jest powiadomić prezesa rady o zamiarze podjęcia zatrudnienia lub zajęcia, przy czym, jeżeli rada nie wyrazi zgody, sprawę na wniosek notariusza rozstrzyga Krajowa Rada Notarialna, której decyzja jest ostateczna. Podjęcie zatrudnienia lub zajęcia przy braku zgody organów samorządowych skutkować oczywiście musi odpowiedzialnością dyscyplinarną notariusza.

Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza¹⁵ (dalej KEZN) w § 4 ust. 1 stanowi, że naruszenie obowiązków wynikających z zasad objętych Kodeksem stanowi uchybienie powadze i godności zawodu, za które notariusz odpowiada dyscyplinarnie na podstawie art. 50 pr. o not.,

¹⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 roku – Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 84, poz. 609).

¹⁵ Tekst Kodeksu stanowi załącznik do Uchwały nr 19/97 Krajowej Rady Notarialnej z dnia 12 grudnia 1997 r. w sprawie Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza.

W świetle judykatury i doktryny charakter prawny KEZN jest sporny¹⁶. Kodeks został wydany w oparciu o art. 40 § 1 pkt 7 pr. o not., wedle którego do zakresu działania Krajowej Rady Notarialnej należy wypowiedzianie się w sprawie etyki zawodowej notariuszy. Wyrokiem z dnia 19 września 1996 r. Sąd Najwyższy¹⁷ orzekł, że Krajowa Rada Notarialna nie ma kompetencji do podejmowania uchwał ustalających wykładnię prawa powszechnie obowiązującego, i to nawet wtedy, gdy wykładnia taka miałyby się ograniczyć do kształtowania zachowań podejmowanych przez notariuszy¹⁸. Bez wątplenia KEZN jest samoistnym zbiorem norm, który obejmuje zakres szerszy niż ustawa – Prawo o notariacie. Nie wdając się w dyskusje na temat kompetencji KRN, należy stwierdzić, że każdorazowo wiążącej w konkretnej sprawie wykładni pojęcia „uchybie- nie powadze lub godności zawodu” dokona sąd dyscyplinarny, zaś zasady określone w KEZN stanowią bez wątpienia wskazówkę dotyczącą wykładni tego pojęcia. Podkreślić jednak należy, że naruszenie zasad określonych w Kodeksie nie stanowi samoistnej podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej – podstawy te statuuje wyłącznie przepis art. 50 pr. o not.

Uchwałą nr 17/2003 Krajowej Rady Notarialnej z dnia 25 kwietnia 2003 r.¹⁹ w sprawie zakazu uczestniczenia notariuszy w przetargach lub konkursach stanowiła, że uczestniczenie w przetargu lub konkursie na sporządzenie czynności notarialnej stanowi naruszenie zasad etyki zawodowej notariusza, gdyż poddaje w wątpliwość jego bezstronność jako osoby zaufania publicznego oraz uchybia powadze i godności zawodu, a nadto że za udział w takim przetargu lub konkursie notariusz ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną. Przywołana uchwała została uchylona

¹⁶ Szerzej na temat charakteru prawnego KEZN por. m.in. M. Kuryłowicz, *Etyczne podstawy notariatu*, Rejent 2001, nr 5, s. 118; Z. Godecki, *Kodeks etyczny a ustawa (krytycznie o kodeksie)* Rejent 1999, nr 5, s. 84 i nast.; J. Preussner-Zamorska, *Uwagi na temat statusu prawnego notariusza w świetle polskiej ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie*, Rejent 1997, nr 6, s. 61-64.

¹⁷ Por. wyrok SN z dnia 19.09.1996 r. IPO 7/96, OSNAP 1997, nr 10, poz. 178.

¹⁸ Odnotować również należy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2004 r. III SK 28/04, w którym SN zakwestionował zawarty w KEZN zakaz pobierania opłat niższych od maksymalnych ustalonych w taksie notarialnej; por. I. Lewandowska, *Nieetyczny zakaz w kodeksie etyki*, Rzeczpospolita nr 84(6767) z dnia 8 kwietnia 2004 r.

¹⁹ Treść uchwały wraz z uzasadnieniem *in extenso* – Rejent 2003, nr 5, s. 209 i nast.

wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2004 r. (sygn. III SZ 4/03) wskutek skargi Ministra Sprawiedliwości²⁰. Problem stracił na aktualności wobec wejścia w życie ustawy – Prawo zamówień publicznych²¹, która w art. 4 pkt 8 wprowadziła wyłączenie stosowanych w niej procedur do zamówień i konkursów, których wartość nie przekracza wyrażonej w złotych równowartości kwoty 6.000 euro.

Kary dyscyplinarne

Katalog kar dyscyplinarnych zawiera art. 51 pr. o not., przy czym jest to wyliczenie enumeratywne, wymieniające cztery kary: od najłżejszej – upomnienia, poprzez naganę i karę pieniężną (do wysokości pięciokrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, nie niższą od połowy tego wynagrodzenia), do najcięższej – pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii. Sąd dyscyplinarny nie może wymierzyć innych kar niż wymienione w art. 51 pr. o not.

Pewne wątpliwości może budzić możliwość kumulacji kar²². Przepisy ustawy nie regulują tego zagadnienia. Nie ulega wątpliwości, że nagana i upomnienie wykluczają się wzajemnie, nie ma natomiast, moim zdaniem, przeszkód do kumulacji kary pieniężnej z karą nagany albo karą pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii. Inne warianty kumulacji kar, choć może niewykluczone, nie wydają się być celowe z uwagi na różny stopień ciężkości tych kar (np. upomnienie i kara pieniężna).

Artykuł 51 § 3 pr. o not. stanowi, że kary pieniężne wpływają na rzecz Skarbu Państwa. Sama zasada przekazywania kar pieniężnych na rzecz Skarbu Państwa budzi wątpliwości. A. Redelbach wskazuje w tym zakresie na naruszenie art. 17 Konstytucji RP²³. Wydaje się, że bardziej uzasadnione jest przekazywanie kar pieniężnych na cele samorządu zawodowego. Rozwiązanie takie zostało przyjęte na gruncie prawa o adwokaturze²⁴,

²⁰ Por. I. Lewandowska, *Notariusze do przetargu*, Rzeczpospolita nr 49(6732) z dnia 27 lutego 2004 r.

²¹ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. Nr 19, poz. 177 ze zm.).

²² Za kumulacją kar opowiada się A. Oleszko, *Ustrój...*, s. 260.

²³ A. Redelbach, *Prawo o notariacie...*, s. 160.

²⁴ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1058 ze zm.).

które w art. 82 ust. 1 stanowi, że wpływy z kar pieniężnych okręgowa rada adwokacka przekazuje na cele adwokatury.

Zgodnie z art. 65 § 2 pr. o not., ustawodawca przekazał do kompetencji rady właściwej izby notarialnej wykonanie orzeczenia sądu dyscyplinarnego, z wyjątkiem kary pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii, którą wykonuje Minister Sprawiedliwości. Brak jednak w ustawie regulacji kontroli wykonania kary pieniężnej. Poza określeniem, że wykonanie tej kary należy do właściwej rady izby notarialnej ustawa nie reguluje środków, jakimi może posłużyć się rada izby w celu jej wyegzekwowania, jak również brak w ustawie zapisu w kwestii skutków uchylania się ukaranego notariusza od wpłacenia orzeczonej kary. Na tym tle można by rozważać kwestię, czy uchylenie się od wpłacenia orzeczonej kary pieniężnej stanowi uchybienie powadze lub godności zawodu i rodzi ponowną odpowiedzialność dyscyplinarną. Dyskusyjną jest również kwestia, czy orzeczenie sądu dyscyplinarnego, wymierzające karę dyscyplinarną w postaci kary pieniężnej, może być tytułem egzekucyjnym²⁵. Aktualny stan prawny w tym zakresie przemawia za tezą, że orzeczenie takie nie stanowi tytułu egzekucyjnego.

Najcięższą karą przewidzianą w art. 51 pr. o not. jest pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii. Należy stwierdzić, że ustawa posługuje się tu nader nieprecyzyjnym sformułowaniem, chociażby z tego względu, że wedle wykładni gramatycznej pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii nie jest równoznaczne z pozbawieniem prawa wykonywania zawodu, a więc z niemożnością dokonywania czynności notarialnych²⁶. Teoretycznie emerytowany notariusz²⁷ nie prowadzi kancelarii notarialnej, a jako zastępca notariusza, zgodnie z art. 21 § 4 pr. o not., może dokonywać czynności notarialnych.

Ustawa w żaden sposób nie precyzuje warunków orzeczenia tej kary, zasad jej wykonania i skutków, jakie powoduje jej orzeczenie dla ukaranego. Po pierwsze, wątpliwość budzi kwestia, na jaki czas kara ta może

²⁵ A. Kosińska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariuszy i przebieg postępowania dyscyplinarnego*, Rejent 1993, nr 2, s. 57.

²⁶ Odnośnie do rozróżnienia między prawem do prowadzenia kancelarii a prawem wykonywania zawodu por. A. Oleszko, *op. cit.*, s. 169.

²⁷ Przy założeniu, że emerytowany notariusz odpowiada dyscyplinarnie, albowiem jest to pogląd dyskusyjny z uwagi na brak wyraźnej regulacji w tym zakresie.

być orzeczona. A. Kosiba przyjmuje, że w orzeczeniu pozbawiającym notariusza prawa prowadzenia kancelarii notarialnej musi być określony okres, na jaki kara ta zostaje orzeczona. Wskazuje jednocześnie, że nie może ona być orzeczona bezterminowo lub dożywotnio²⁸. Za takim rozwiązaniem opowiada się również A. Oleszko, argumentując, że kara ta orzeczona dożywotnio byłaby równoznaczna z orzeczeniem zakazu wykonywania zawodu notariusza, do którego upoważniony jest jedynie sąd w postępowaniu karnym²⁹.

Zakaz wykonywania określonego zawodu jako środek karny przewidziany w art. 39 pkt 2 k.k., zgodnie z art. 43 § 1 k.k. i art. 41 § 1 k.k., może być orzeczony przez sąd na okres od jednego roku do lat 10, jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.

Zdawałoby się, że w drodze analogii można by przyjąć, iż sąd dyscyplinarny również może orzec karę pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii na okres od roku do lat 10. W tym kontekście poważne kontrowersje musi budzić zapis art. 65 § 3 pr. o not., zgodnie z którym po upływie pięciu lat od uprawomocnienia się orzeczenia o pozbawieniu prawa prowadzenia kancelarii Minister Sprawiedliwości na wniosek ukaranego zarządza usunięcie odpisu orzeczenia z akt osobowych, jeżeli w tym okresie nie wydano przeciwko ukaranemu innego orzeczenia o nałożeniu kary dyscyplinarnej. Zgodnie bowiem z przytoczonym przepisem, mogłoby dojść do sytuacji, że kara pozbawienia kancelarii orzeczona została na dziesięć lat, a w połowie okresu jej trwania orzeczenie zostaje usunięte z akt osobowych ukaranego. Przepis art. 65 pr. o not. stanowi swego rodzaju „zatarcie skazania”, analogiczne do obowiązujących w tym zakresie przepisów kodeksu karnego (art. 106-108 k.k.), jednak art. 107 § 6 k.k. stanowi w tym względzie, że w razie orzeczenia środka karnego (jakim jest między innymi zakaz wykonywania zawodu) zatarcie skazania nie może nastąpić przed jego wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem jego wykonania. I tego rodzaju przepis na gruncie prawa o notariacie

²⁸ Por. A. Kosiba, *op. cit.*, s. 57.

²⁹ A. Oleszko, *op. cit.*, s. 260.

tworzyłyby spójną całość konstrukcji kary pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii. Pojawia się tu również inny problem. Zgodnie bowiem z art. 65 § 2 pr. o not. wykonanie orzeczenia sądu dyscyplinarnego co do kary pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii należy do Ministra Sprawiedliwości, który stosownie do art. 16 § 1 pkt 4 pr. o not. odwołuje notariusza pozbawionego orzeczeniem sądu dyscyplinarnego prawa prowadzenia kancelarii. Tak więc ustawa milczy, czy po upływie okresu, na jaki karę tę orzeczono, Minister Sprawiedliwości w trybie art. 10 pr. o not. powinien powołać na nowo notariusza i wyznaczyć mu siedzibę kancelarii³⁰, czy też jedynie stwierdzić istnienie po stronie notariusza prawa do prowadzenia kancelarii³¹.

Powyższe argumenty prowadzą do wniosku, że poprawniejszym byłoby przyjęcie, iż pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii następuje bezterminowo i ma skutek dożywotni. Analogicznie w art. 78 pr. o not., regulującym kary dyscyplinarne dla asesorów, karą najcięższą jest skreślenie z wykazu asesorów notarialnych, które, jak się wydaje, ma skutek ostateczny.

Prawo o notariacie z 1933 r. w art. 45 wymieniało cztery kary dyscyplinarne: upomnienie, nagane, grzywnę do 10.000 zł oraz pozbawienie stanowiska notariusza, przy czym zgodnie z art. 46 § 4 kara pozbawienia stanowiska łączyła się z utratą wszelkich praw, wynikających z piastowania tego stanowiska.

Powyższe rozważania wskazują w sposób niewątpliwy na konieczność sprecyzowania w tym zakresie przepisów ustawy. Uzasadniony wydaje się również postulat wprowadzenia kary pośredniej pomiędzy karą pieniężną a karą definitywnego pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii, w postaci czasowego pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii. Rozwiązania tego typu przyjęto w przepisach regulujących odpowiedzialność dyscyplinarną zarówno adwokatów, jak i radców prawnych. I tak, w art. 81 prawa o adwokaturze, który wśród kar dyscyplinarnych wymienia między innymi: w pkt 4 zawieszenie w czynnościach zawodowych na

³⁰ Za takim rozwiązaniem opowiadają się A. O l e s z k o, *op. cit.*, s. 260 oraz A. K o s i b a, *op. cit.*, s. 58.

³¹ Tak B. T y m e c k i, *op. cit.*, s. 25 w sytuacji uchylenia orzeczenia sądu dyscyplinarnego przez Sąd Najwyższy.

czas od trzech miesięcy do pięciu lat, w pkt 6 wydalenie z adwokatury, przy czym art. 82 ust. 2 prawa o adwokaturze stanowi, że kara wydalenia z adwokatury pociąga za sobą skreślenie z listy adwokatów, bez prawa ubiegania się o ponowny wpis. Ponadto przepisy ust. 2 i 3 art. 81 te same ustawy stanowią, że obok kary nagany i kary pieniężnej można orzec dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od roku do pięciu lat, a obok kary zawieszenia w czynnościach zawodowych orzeka się dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od lat dwóch do lat dziesięciu. W art. 65 ust. 1 ustawy o radcach prawnych³² jako kary dyscyplinarne wymienia się: w pkt 3 zawieszenie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego na czas od trzech miesięcy do pięciu lat, zaś w pkt 4 pozbawienie prawa do wykonywania zawodu radcy prawnego. Ponadto w ust. 2a i 2b tegoż artykułu uregulowano dodatkowy zakaz wykonywania patronatu.

Dodatkowy czasowy zakaz wykonywania patronatu byłby trafnym uzupełnieniem katalogu kar dyscyplinarnych i powinien znaleźć się także w ustawie – Prawo o notariacie jako uzupełnienie art. 51 § 2 pr. o not., wskazującego, że wymierzenie kary nagany lub kary pieniężnej pociąga za sobą niemożność udziału ukaranego w organach samorządu notarialnego i w sądzie dyscyplinarnym przez okres trzech lat (co przewiduje również prawo o adwokaturze).

W wypadku prawomocnego ukarania notariusza karą pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii, rada właściwej izby notarialnej w trybie art. 22 pr. o not. powinna wyznaczyć czasowo do pełnienia obowiązków notariusza zastępcę spośród asesorów notarialnych danej izby. Zadaniem wyznaczonego asesora byłoby zakończenie rozpoczętych spraw i archiwizacja dokumentów.

Sądy dyscyplinarne i uczestnicy postępowania dyscyplinarnego

Do orzekania w sprawach dyscyplinarnych są powołane sądy dyscyplinarne: w pierwszej instancji sądy dyscyplinarne izb notarialnych, w drugiej instancji – Wyższy Sąd Dyscyplinarny. Obsługę organizacyjno-kancelaryjną sądów dyscyplinarnych zapewniają odpowiednio – rady izb notarialnych i Krajowa Rada Notarialna. Członków sądów dyscyplinarnych

³² Ustawa z dnia 6 lipca 1982 roku o radcach prawnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1059 ze zm.).

nych wybierają na trzyletnią kadencję poszczególne walne zgromadzenia notariuszy izb notarialnych. Przewodniczącymi sądów dyscyplinarnych i ich zastępców wybierają spośród siebie członkowie tych sądów.

Stosownie do art. 69 pr. o not., w sprawach nieuregulowanych w rozdziale 6 ustawy stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego.

Sąd dyscyplinarny orzeka w składzie 3 członków, a Wyższy Sąd Dyscyplinarny w składzie 5 członków. Skład orzekający wyznacza przewodniczący sądu dyscyplinarnego. Do członków składu orzekającego znajdzie odpowiednie zastosowanie instytucja wyłączenia sędziego z mocy prawa (*iudex inhabilis*), uregulowana w art. 40 k.p.k., oraz instytucja wyłączenia sędziego na wniosek (*iudex suspectus*), uregulowana w art. 41 k.p.k. Jeżeli z powodu wyłączenia sędziów rozpoznanie sprawy w danym sądzie jest niemożliwe, to na podstawie art. 43 k.p.k. w zw. z art. 69 pr. o not. Wyższy Sąd Dyscyplinarny przekazuje sprawę innemu sądowi równorzędnemu do rozpoznania; tym innym sądem będzie sąd dyscyplinarny innej izby notarialnej.

Rzecznikami sądów dyscyplinarnych są notariusze wybrani odpowiednio przez walne zgromadzenia notariuszy i Krajową Radę Notarialną (art. 55 pr. o not.). Ustawa, niestety, nie określa roli rzecznika dyscyplinarnego i zakresu jego kompetencji. Przyjmuje się, że rzecznik dyscyplinarny jest stroną postępowania i pełni funkcję oskarżyciela publicznego³³, a tym samym przysługują mu te same prawa co prokuratorowi w postępowaniu karnym³⁴. Należy jednak podkreślić, że rzecznik dyscyplinarny (tak jak prokurator w postępowaniu karnym) jest stroną postępowania o szczególnym charakterze. Nie występuje we własnym interesie ani w interesie ewentualnego pokrzywdzonego, lecz jako rzecznik całej korporacji zawodowej, jaką jest notariat. Już sama nazwa jego funkcji o tym świadczy. Rzecznik dyscyplinarny dokonuje czynności służących interesowi całej korporacji, w tym również służących interesowi strony przeciwnej – obwinionego, dlatego też ma obowiązek między innymi składać wnioski dowodowe korzystne dla obwinionego lub składać wnioski odwoławcze na korzyść obwinionego, jeżeli okoliczności sprawy za tym przemawiają.

³³ Tak A. Oleszko, *op. cit.*, s. 259.

³⁴ Tak A. Kosiba, *op. cit.*, s. 59.

Nadrzędny interes, jaki reprezentuje rzecznik dyscyplinarny, przemawia za tym, aby jego pozycja w ramach postępowania dyscyplinarnego była całkowicie autonomiczna. W tym zakresie szczególnie wątpliwości budzi kwestia, na ile rzecznik dyscyplinarny związany jest wnioskiem o wszczęcie postępowania, oraz to, czy może on przeprowadzić *quasi*-postępowanie przygotowawcze, służące zebraniu materiału dowodowego. W szczególności, czy przysługuje mu prawo wglądu w dokumenty (akta notarialne, repertoria) obwinionego notariusza, czy może przesłuchać w charakterze świadków osoby będące stronami czynności dokonanych przez obwinionego notariusza lub żądać od nich jakichkolwiek wyjaśnień.

Szczególne rola rzecznika dyscyplinarnego przemawia za tym, aby był wyposażony w odpowiednie instrumenty pozwalające zebrać mu niezbędne informacje i przygotować materiał dowodowy służący prawidłowej kwalifikacji czynu obwinionego notariusza. W przeciwnym bowiem razie jego pozycja w ramach postępowania byłaby marginalna i sprowadziłaby się do podtrzymania oceny czynu obwinionego notariusza, dokonanej przez organ wnioskujący o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

Ustawa nie reguluje również kwestii wyłączenia rzecznika dyscyplinarnego, a sięgnięcie do art. 48 § 1 k.p.k. w zw. z art. 69 pr. o not., dotyczącego oskarżyciela publicznego, nie daje zadowalających wyników. Należałoby przyjąć za A. Redelbachem³⁵, że o wyłączeniu rzecznika w toku postępowania i o wyznaczeniu rzecznika z innej izby notarialnej decyduje KRN na wniosek obwinionego lub rady izby notarialnej. Ponadto, oczywiście, na żądanie samego rzecznika.

W oparciu o aktualny stan prawny trudno jednoznacznie określić, jakie kompetencje przysługują rzecznikowi w ramach toczącego się postępowania i jakie obowiązki na nim ciążyą. I choć nie może budzić najmniejszych wątpliwości, że pozycję rzecznika należy określić w oparciu o przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące prokuratora (art. 40 k.p.k.), to w ustawie – Prawo o notariacie winien się znaleźć przepis wskazujący wprost minimum uprawnień przysługujących rzecznikowi.

Stosownie do art. 56 pr. o not., obwiniony może ustanowić obrońcę spośród notariuszy lub adwokatów. Przepis ten stanowi *lex specialis* do przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczących obrońcy.

³⁵ A. Redelbach, *op. cit.*, s. 165.

Należy przyjąć, że obrońcą może być każdy notariusz, także notariusz prowadzący kancelarię na terenie innej izby notarialnej³⁶. Moim zdaniem, brak również przeszkód, aby obrońcą został ustanowiony emerytowany notariusz. Choć literalnie brzmienie art. 56 pr. o not. nie wskazuje na tę możliwość, to sądzę, że nic nie stoi na przeszkodzie, by uznać, iż emerytowany notariusz jako osoba o dużym doświadczeniu zawodowym i życiowym może być obrońcą obwinionego w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym. Tym bardziej, że zgodnie z art. 44 § 1 i 2 pr. o not., rada izby wykonuje nadzór nad notariuszami między innymi przez emerytowanych notariuszy, którzy w ramach tego nadzoru mogą przeprowadzać wizytację kancelarii. Ponadto, zgodnie z art. 45 pr. o not., jako osoby powołane do nadzoru w razie dostrzeżenia naruszenia przez notariusza jego obowiązków mogą żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

Nie budzi natomiast wątpliwości, że obrońcą nie może być asesor notarialny i to również w sytuacji, gdy obwinionym jest inny asesor notarialny.

W odniesieniu do adwokatów zastosowanie znajdzie przepis art. 82 k.p.k. stanowiący, że obrońcą może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury, z tą modyfikacją, że adwokat nie będzie mógł udzielić substytucji w trybie art. 25 ust. 3 w zw. z art. 77 pr. o adwok. aplikantowi adwokackiemu. Oczywiście prawo udzielenia substytucji nie będzie przysługiwało również notariuszowi.

Upoważnienie do obrony może być udzielone na piśmie albo przez oświadczenie do protokołu sądu prowadzącego postępowanie (art. 83 § 2 k.p.k.), a ustanowienie obrońcy uprawnia go do działania w całym postępowaniu, nie wyłączając czynności po uprawnieniu się orzeczenia, jeżeli upoważnienie nie zawiera ograniczeń (art. 84 §1 k.p.k.). Obwiniony może mieć jednocześnie nie więcej niż trzech obrońców (art. 77 k.p.k.), przy czym nie ma przeszkód, by byli to jednocześnie notariusze i adwokaci. Oczywiście, stosownie do art. 86 § 2 k.p.k., udział obrońcy nie wyłącza osobistego działania w nim oskarżonego, przy czym, zgodnie z art. 59 § 3 pr. o not., nieusprawiedliwione niestawiennictwo obrońcy nie wstrzymuje rozpoznania sprawy. *A contrario* usprawiedliwione nie-

³⁶ Tak B. Tymecki, *op. cit.*, s. 58.

stawiennictwo obrońcy wstrzymuje rozpoznanie sprawy i powinno skutkować zarządzeniem przez przewodniczącego przerwy (art. 401 § 1 k.p.k.), a gdyby zarządzenie przerwy nie było wystarczające, sąd może rozprawę odroczyć (art. 404 § 1 k.p.k.). Wątpliwości budzi natomiast sytuacja, gdy jeden z ustanowionych obrońców nie stawia się, usprawiedliwiając jednocześnie swe niestawiennictwo. Przysługujące obwinionemu prawo do obrony (art. 6 k.p.k.), będące jedną z podstawowych zasad procesu karnego, przemawia za tym, aby na wniosek obwinionego w takiej sytuacji przewodniczący zarządził przerwę względnie sąd odroczył rozprawę.

Budzącą wątpliwości co do odpowiedniego stosowania w toku postępowania dyscyplinarnego jest instytucja obrony obowiązkowej, uregulowana w art. 79 k.p.k. Z wymienionych w art. 79 § 1 k.p.k. stanów faktycznych praktyczne znaczenie miałyby jedynie sytuacje, gdy obwiniony jest głuchy, niemy lub niewidomy względnie gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności (obwiniony notariusz nie może bowiem być nieletni, jak również na dzień dzisiejszy nie wydaje się możliwe, by nie władał językiem polskim). Możliwym jest natomiast, by obwiniony notariusz utracił któryś ze wskazanych zmysłów na skutek choroby lub wypadku. Upośledzenie zmysłów wskazane w § 1 pkt 2 art. 79 k.p.k. musi być takie, że znoszą całkowicie funkcjonowanie danego zmysłu. Częściowe upośledzenia – niedosłyszenie, niedowidzenie, znaczne wady wymowy, utrudniające porozumienie się z obwinionym, powinny być kwalifikowane z § 2 art. 79 k.p.k., zgodnie z którym oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę³⁷. Jeżeli Minister Sprawiedliwości w trybie art. 16 § 1 pkt 2 pr. o not. odwołał notariusza z powodu ułomności w toku prowadzonego postępowania, to zgodnie z art. 61 pr. o not. postępowanie toczy się nadal.

Stosownie do art. 81 k.p.k., jeżeli w warunkach określonych w art. 79 § 1 i 2 k.p.k. obwiniony nie ma obrońcy z wyboru, przewodniczący sądu dyscyplinarnego wyznaczy mu obrońcę z urzędu, przy czym należy przyjąć, że od jego uznania zależy, czy wyznaczy adwokata czy notariusza.

³⁷ Tak T. Grzegorzcyk, *K.P.K. Komentarz*, Kraków 1998, s. 209.

Przebieg postępowania dyscyplinarnego

Prawo o notariacie przyznaje prawo do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego dwóm podmiotom: Ministrowi Sprawiedliwości i radzie właściwej izby notarialnej, przy czym w obu przypadkach, zgodnie z art. 58 pr. o not., może to nastąpić po wstępnym wyjaśnieniu okoliczności koniecznych do ustalenia znamion czynu zarzucanego obwinionemu oraz złożeniu wyjaśnień przez obwinionego, chyba że złożenie tych wyjaśnień nie jest możliwe. Legitymowany podmiot obowiązany jest zwrócić się do obwinionego o złożenie wyjaśnień. Niedopełnienie tego obowiązku powinno stanowić przeszkodę do wszczęcia postępowania, natomiast odmowa obwinionego odnośnie do złożenia wyjaśnień nie stanowi przeszkody do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania³⁸.

Przepisy ustawy nie precyzują procedury postępowania wyjaśniającego. Nie ulega wątpliwości, że organ uprawniony ma na tym etapie zbadać czy okoliczności czynu kwalifikują sprawę do postępowania dyscyplinarnego³⁹. Po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego uprawniony organ, o ile stwierdzi, że zachodzą ku temu przesłanki, przesyła przewodniczącemu sądu dyscyplinarnego, zgodnie z art. 59 § 1 pr. o not., wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. W wypadku gdy wnioskującym jest rada izby, wniosek ten przybierze formę uchwały.

Art. 45 pr. not. stanowi, że osoby powołane do nadzoru w razie dostrzeżenia naruszenia przez notariusza jego obowiązków mogą żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Pomimo zawartego w tym przepisie kategorycznego zwrotu „żądać wszczęcia postępowania”, należy przyjąć, że wizytator stwierdzający naruszenie obowiązków przez notariusza nie jest legitymowany do zgłoszenia formalnego wniosku o wszczęcie postępowania przewodniczącemu sądu dyscyplinarnego. Ma on natomiast prawo złożenia stosownego wniosku do rady izby notarialnej lub Ministra Sprawiedliwości, by z kolei te organy, po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego w trybie art. 58 pr. o not., zgłosiły formalny wniosek⁴⁰. Przy czym zaznaczyć należy, że ani Minister Sprawiedliwości, ani rada izby notarialnej nie są związane żądaniem wizytatora.

³⁸ Tak B. Tymiecki, *op. cit.*, s. 59, powołując się na art. 59 § 3 pr. o not.

³⁹ Tak. A. Kosiba, *op. cit.*, s. 61.

⁴⁰ Tak J. Florkowski, [w:] J. Florkowski, B. Tymiecki, *Prawo o notariacie z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 50.

Po otrzymaniu wniosku o wszczęcie postępowania przewodniczący sądu wyznacza termin rozprawy i zawiadamia o nim rzecznika dyscyplinarnego, obwinionego oraz obrońcę, a w razie potrzeby wzywa świadków i biegłych (art. 59 § 1 pr. o not.). Pomiedzy doręczeniem zawiadomienia a terminem rozprawy głównej powinno upłynąć co najmniej 7 dni, a w razie niezachowania tego terminu w stosunku do obwinionego lub jego obrońcy rozprawa na ich wniosek, zgłoszony przed rozpoczęciem przewodu sądowego, ulega odroczeniu, stosownie do art. 353 k.p.k.

Prawo o notariacie statuuje zasadę tajności postępowania, stanowiąc w art. 57, że postępowanie dyscyplinarne toczy się z wyłączeniem jawności, a na rozprawie mogą być obecni notariusze, natomiast protokołantem może być także asesor notarialny wyznaczony przez przewodniczącego sądu dyscyplinarnego. Zatem wyłączona jest obecność na rozprawie innych osób, w tym asesorów, aplikantów notarialnych, czy pracowników RIN. A. Redelbach wyklucza nawet obecność emerytowanych notariuszy, wskazując zarazem na sprzeczność zasady tajności postępowania z art. 45 Konstytucji RP oraz art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁴¹. Zaznaczyć przy tym wypada, że wyłączenie jawności postępowania dyscyplinarnego przewidują zarówno przepisy prawa o adwokaturze⁴², jak i przepisy ustawy o prokuraturze⁴³. Jawność postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów przewidują natomiast przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych⁴⁴. Stwierdzić należy, że w obecnym porządku prawnym *ratio legis* przepisu art. 57 pr. o not. budzi poważne wątpliwości. Tym niemniej, o ile przepisy wyłączają jawność zewnętrzną (udział publiczności), to sąd dyscyplinarny obowiązany jest zachować zasadę jawności wewnętrznej, rozumianej jako rozpoznanie

⁴¹ A. Redelbach, *op. cit.*, s. 167.

⁴² Zgodnie z art. 95a ustawy, rozprawy przed sądem dyscyplinarnym są jawne dla członków adwokatury oraz dla przedstawicieli Ministra Sprawiedliwości, chyba że zachodzą wymagane przez przepisy k.p.k. wypadki prowadzenia postępowania przy drzwiach zamkniętych.

⁴³ Zgodnie z art. 76 ust. 1 ustawy, postępowanie dyscyplinarne toczy się z wyłączeniem jawności; na rozprawie mogą być obecni prokuratorzy i asesorzy pełniący czynności prokuratorskie.

⁴⁴ Zgodnie z art. 116 ustawy, postępowanie dyscyplinarne jest jawne; sąd dyscyplinarny może wyłączyć jawność postępowania dyscyplinarnego ze względu na moralność,

sprawy przy udziale stron jako osób zainteresowanych rozstrzygnięciem. Postulat ten nie stoi w sprzeczności z art. 59 § 3 pr. o not., albowiem tylko nieusprawiedliwione niestawiennictwo wymienionych w tym przepisie osób nie wstrzymuje rozpoznania sprawy, natomiast jakkolwiek uzasadniona niemożność wzięcia udziału w postępowaniu powinna być traktowana jako przeszkoda do prowadzenia rozprawy. W szczególności sposób dotyczy to obwinionego i jego obrońcy, gdyż naruszenie tej zasady może stanowić zarazem naruszenie prawa do obrony, zagwarantowanego przez art. 42 Konstytucji RP i, zgodnie z art. 439 § 1 pkt 6 i 7 k.p.k., stanowi bezwzględną przyczynę odwoławczą, skutkującą uchynieniem orzeczenia.

Schemat rozprawy przed sądem dyscyplinarnym odpowiada schematowi, jaki wyznaczają przepisy kodeksu postępowania karnego. Rozprawę rozpoczyna wywołanie sprawy, następnie przewodniczący sprawdza, czy wszyscy wezwani stawili się oraz czy nie ma przeszkód do rozpoznania sprawy (art. 381 k.p.k.). Po sprawdzeniu obecności przewodniczący zarządza opuszczenie sali rozpraw przez świadków. Przewód sądowy rozpoczyna się od odczytania zarzutów stawianych obwinionemu. Następnie przewodniczący poucza obwinionego o prawie składania wyjaśnień, odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, po czym pyta go, czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu oraz czy chce złożyć wyjaśnienia, i jakie.

Na gruncie postępowania dyscyplinarnego dyskusyjny jest zakres stosowania art. 387 k.p.k., który w § 1 stanowi, że do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania na rozprawie głównej oskarżony, któremu zarzucono występki zagrożony karą nie przekraczającą 8 lat pozbawienia wolności, może złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego bez przeprowadzania postępowania dowodowego. Ponadto § 2 stanowi, że sąd może przychylić się do wniosku oskarżonego o wydanie wyroku skazującego tylko wtedy, gdy okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, prokurator i pokrzywdzony wyrażą na to zgodę, a cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości.

bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny.

Co do zasady należy dopuścić stosowanie tej instytucji na gruncie postępowania dyscyplinarnego. Ograniczenie dotyczące zagrożenia karą będzie miało znaczenie jedynie w sytuacji, gdy czyn zarzucany obwinionemu, traktowany jako uchybienie powadze i godności zawodu, wyczerpywałby równocześnie znamiona występkę zagrożonego w przepisie prawa karnego karą przekraczającą 8 lat pozbawienia wolności.

Warunkiem koniecznym do wydania wyroku na wniosek obwinionego będzie oczywiście także to, by okoliczności popełnienia przestępstwa nie budziły wątpliwości, a cele postępowania zostały osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości, ponadto rzecznik dyscyplinarny musi wyrazić zgodę. Z uwagi na wyłączenie jawności postępowania przed sądem dyscyplinarnym pokrzywdzony, o ile w ogóle ktoś doznał krzywdy lub szkody bezpośrednio wskutek czynu obwinionego, nie bierze udziału w rozprawie, chyba że jest nim inny notariusz. Stąd też zgoda pokrzywdzonego nie będzie wymagana.

Po wyjaśnieniach obwinionego, jeżeli nie wydaje wyroku na podstawie art. 387 k.p.k., sąd przeprowadza dalsze postępowanie dowodowe.

Zgodnie z art. 60 pr. o not., jeżeli w toku rozprawy ujawni się inne przewinienie oprócz objętego wnioskiem o wszczęcie postępowania, sąd może wydać co do tego przewinienia orzeczenie tylko za zgodą rzecznika dyscyplinarnego i obwinionego lub jego obrońcy. Przepis ten reguluje kwestię określaną na gruncie procesu karnego mianem procesu wypadkowego, czyli przedmiotowego rozszerzenia oskarżenia⁴⁵. Brak łącznej zgody wskazanych w art. 60 pr. o not. osób skutkuje obowiązkiem sądu rozpoznania sprawy w granicach określonych we wniosku o wszczęcie postępowania. W takiej sytuacji rzecznik dyscyplinarny powinien powiadomić radę izby o ujawnionym przewinieniu celem podjęcia przez radę izby uchwały o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego w tym zakresie. Rada izby winna przeprowadzić postępowanie wyjaśniające z zachowaniem wszelkich wymogów wynikających z art. 58 pr. o not.⁴⁶

Po zamknięciu przewodu sądowego i wysłuchaniu stron sąd niezwłocznie przystępuje do narady zgodnie z art. 408 k.p.k., przy czym zgodnie z art. 411 k.p.k. w sprawie zawilej albo z innych ważnych powodów

⁴⁵ Por. art. 398 k.p.k.

⁴⁶ Tak B. Tymeccki, *op. cit.*, s. 61.

może odroczyć wydanie wyroku na czas nieprzekraczający 7 dni, jednak w razie przekroczenia tego terminu rozprawę prowadzi się od początku. Co do przebiegu narady i sposobu głosowania nad orzeczeniem zastosowanie znajdują przepisy art. 108-115 k.p.k., przy czym zaznaczyć należy, że zgodnie z art. 108 § 1 i 2 k.p.k. przebieg narady i głosowania nad orzeczeniem jest tajny, a oprócz składu orzekającego może być obecny jedynie protokolant, chyba że przewodniczący uzna jego obecność za zbędną. Zasada tajności narady stanowi jedną z gwarancji niezawisłości sędziowskiej i jej uchybienie może być uznane jako względna przyczyna odwoławcza, określona w art. 438 pkt 2 k.p.k., tj. obraza przepisów postępowania, jeśli mogła mieć ona wpływ na treść orzeczenia. Skutkiem tego jest uchylenie lub zmiana orzeczenia.

Elementy niezbędne orzeczenia określa art. 413 k.p.k. Przepis art. 62 pr. o not. nakłada na sąd obowiązek sporządzenia uzasadnienia na piśmie w terminie 7 dni od ogłoszenia orzeczenia oraz doręczenia orzeczenia wraz z uzasadnieniem rzecznikowi dyscyplinarnemu i obwinionemu. Zgodnie z art. 63 § 1 pr. o not., od orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji przysługuje obwinionemu i rzecznikowi dyscyplinarnemu odwołanie do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego w terminie 14 dni od otrzymania orzeczenia wraz z uzasadnieniem. Termin czternastodniowy do wniesienia odwołania jest terminem zawitym, zgodnie z art. 122 § 2 k.p.k., tym samym wniesienie odwołania po jego upływie jest bezskuteczne. Jeżeli niedotrzymanie terminu zawitego nastąpiło z przyczyn od strony niezależnych, strona w zawitym terminie 7 dni od daty ustania przeszkody może zgłosić wniosek o przywrócenie terminu, dopełniając jednocześnie czynności, która miała być w terminie wykonana. W kwestii przywrócenia terminu do wniesienia odwołania orzeka postanowieniem organ, przed którym należało dokonać czynności (art. 126 § 1 i 2 k.p.k.). Analogiczne zasady znajdują zastosowanie do określonego w art. 63c. pr. o not. trzydziestodniowego terminu do wniesienia kasacji od orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego.

Odwołanie wnosi się do sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji. Powinno być przesłane w terminie 7 dni od dnia jego wpływu wraz z aktami do sądu dyscyplinarnego drugiej instancji. Termin siedmiodniowy na przesłanie akt jest terminem instrukcyjnym i jego przekroczenie nie ma wpływu na skuteczność czynności.

Prawo o notariacie (art. 63 § 1 pr. o not.) przyznaje prawo do wniesienia odwołania jedynie obwinionemu i rzecznikowi dyscyplinarnemu. Uprawnienie to nie przysługuje natomiast organom, na wniosek których wszczyna się postępowanie – Ministrowi Sprawiedliwości lub radzie izby notarialnej. Odwołanie jako środek odwoławczy można cofnąć, przy czym, zgodnie z art. 431 k.p.k. odwołania wniesionego na korzyść oskarżonego nie można cofnąć bez jego zgody, natomiast oskarżony nie może cofnąć środka odwoławczego wniesionego na jego korzyść przez rzecznika dyscyplinarnego lub gdy zachodzi przewidziany w art. 79 k.p.k. przypadek, gdy obrona jest obowiązkowa.

Zgodnie z art. 437 § 1 k.p.k., po rozpoznaniu odwołania Wyższy Sąd Dyscyplinarny orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie lub uchyleniu zaskarżonego orzeczenia w całości lub części. Jeżeli pozwalają na to zebrane dowody, Wyższy Sąd Dyscyplinarny zmienia zaskarżone orzeczenie, orzekając odmiennie co do istoty lub uchyla je i umarza postępowanie; w innych wypadkach uchyla orzeczenie i przekazuje sprawę sądowi dyscyplinarnemu do ponownego rozpoznania. Stosownie do art. 63a § 1 pr. o not., orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, od którego służy kasacja, nie podlega wykonaniu do czasu wniesienia kasacji lub bezskutecznego upływu terminu do jej wniesienia, a orzeczenie, od którego wniesiono kasację, nie podlega wykonaniu do czasu rozpoznania kasacji (art. 63d § 2 pr. o not.).

Z kolei, zgodnie z art. 63 § 2 pr. o not., orzeczenie wraz z uzasadnieniem, wydane przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny, doręcza się rzecznikowi dyscyplinarnemu, obwinionemu, Ministrowi Sprawiedliwości oraz Krajowej Radzie Notarialnej. O ile prawo wniesienia odwołania od orzeczenia sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji służy tylko dwóm podmiotom (obwiniony i rzecznik dyscyplinarny), o tyle prawo wniesienia kasacji od orzeczenia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, stosownie do art. 63a. § 1 pr. o not., przysługuje również Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Krajowej Radzie Notarialnej. Ustawa zawęża jednak w art. 63 b. podstawy kasacyjne jedynie do dwóch przesłanek: rażącego naruszenia prawa oraz rażącej niewspółmierności kary dyscyplinarnej do winy. Jest to uregulowanie odmienne w stosunku do ogólnych podstaw kasacji, określonych w art. 523 k.p.k.

Do rozpoznania kasacji, jak stanowi art. 63e pr. o not., stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego o kasacji, z wyłączeniem art. 526 § 2 oraz art. 530 § 2 i 3, a więc z wyłączeniem zasady przymusu adwokackiego we wniesieniu kasacji oraz instytucji odmowy przyjęcia kasacji przez prezesa sądu, do którego została wniesiona, oraz możliwości wniesienia zażalenia na taką decyzję. Ponadto, stosownie do art. 63d pr. o not., od kasacji nie uiszcza się opłaty sądowej, a Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację w składzie trzech sędziów.

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu sprawy oddala kasację albo zaskarżone orzeczenie uchyla w całości lub części. Uchylając zaskarżone orzeczenie, Sąd Najwyższy przekazuje sprawę właściwemu sądowi do ponownego rozpoznania albo umarza postępowanie, a jeśli skazanie jest oczywiście niesłuszne – uniewinnia oskarżonego (art. 537 k.p.k.).

Wąskie ramy powyższego opracowania nie pozwalają na szczegółowe omówienie wszystkich zagadnień materialnoprawnych i proceduralnych, dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej notariusza. Z pewnością praktyka zrodzi nowe pytania i wątpliwości, co do wykładni przepisów rozdziału 6 działu I ustawy – Prawo o notariacie, tym niemniej już dziś należałoby je doprecyzować i uzupełnić w interesie nie tylko prowadzonych postępowań, ale i całego notariatu.